

Skurvognsuniversitet

Centrale databaser og lokale løsninger

Der er langt fra Kulturstyrelsens fine ambitioner om langsigtet planlægning, landsdækkende databaser og mere effektive undersøgelser til feltarkæologiens virkelighed. I felten er den uformelle erfaringsudveksling en vigtigere ressource, end styrelsens centrale databaser. Derfor er erfaringsdelingen usystematisk og præget af tilfældigheder. En bedre arkæologi er mulig, men det kræver, at Kulturstyrelsen forholder sig til, hvad der virker i felten, ikke kun til, hvad der ser godt ud på skrivebordet.

I *Arkæologisk Forum* foråret 2012 beskrev Kaldal, Andersen & Jørgensen (Kaldal *et al.* 2012) resultaterne af den internationale evaluering af dansk arkæologi. De skitserede på den baggrund nogle idéer til forbedringer, med fokus på samarbejdet mellem styrelsen og lokalmuseerne, hvor styrelsen gerne vil have større kontrol og kræver mere planlægning fra museernes side. Jeg tvivler på denne løsning, for jeg kan ikke genkende den danske arkæologi, Kulturstyrelsen beskriver.

Dansk arkæologi lever af kontraktansættelser. Museerne kan kun gennemføre sommerhalvårets udgravninger ved hjælp af en løs arbejdsstyrke, som de ikke kan holde på i vinterhalvåret. Det er mit klare indtryk, at museernes fastansatte værdsætter gode udgravere, men jeg ser ingen tegn på, at Kulturstyrelsen husker de kontraktansatte.

Hverdagens erfaringsdeling

I sommeren 2012 udgravede jeg en oldtidsovn. I fladen lignede anlægget en stor, rektangulær grube, på cirka tre gange seks meter, men ved snit fremkom et rundt lag brændt ler, ca. 80 cm i diameter og 5 cm tykt, over et lag sten. Heldigvis havde jeg set oldtidsovne før, på min seminargravning i 1996 (Sørensen 2006). Kollegerne på museets anden udgravning havde også fundet en ovn, vi havde tid til at sammenligne, og deres udgravningsleder er gift med forfatteren til en skelsættende artikel om oldtidsovne (Ingvardson 2005).

På samme udgravning fandt andre kolleger flere meget dybe gruber (200+ cm), som de umiddelbart tolkede som brønde. Heldigvis havde vi en kollega,

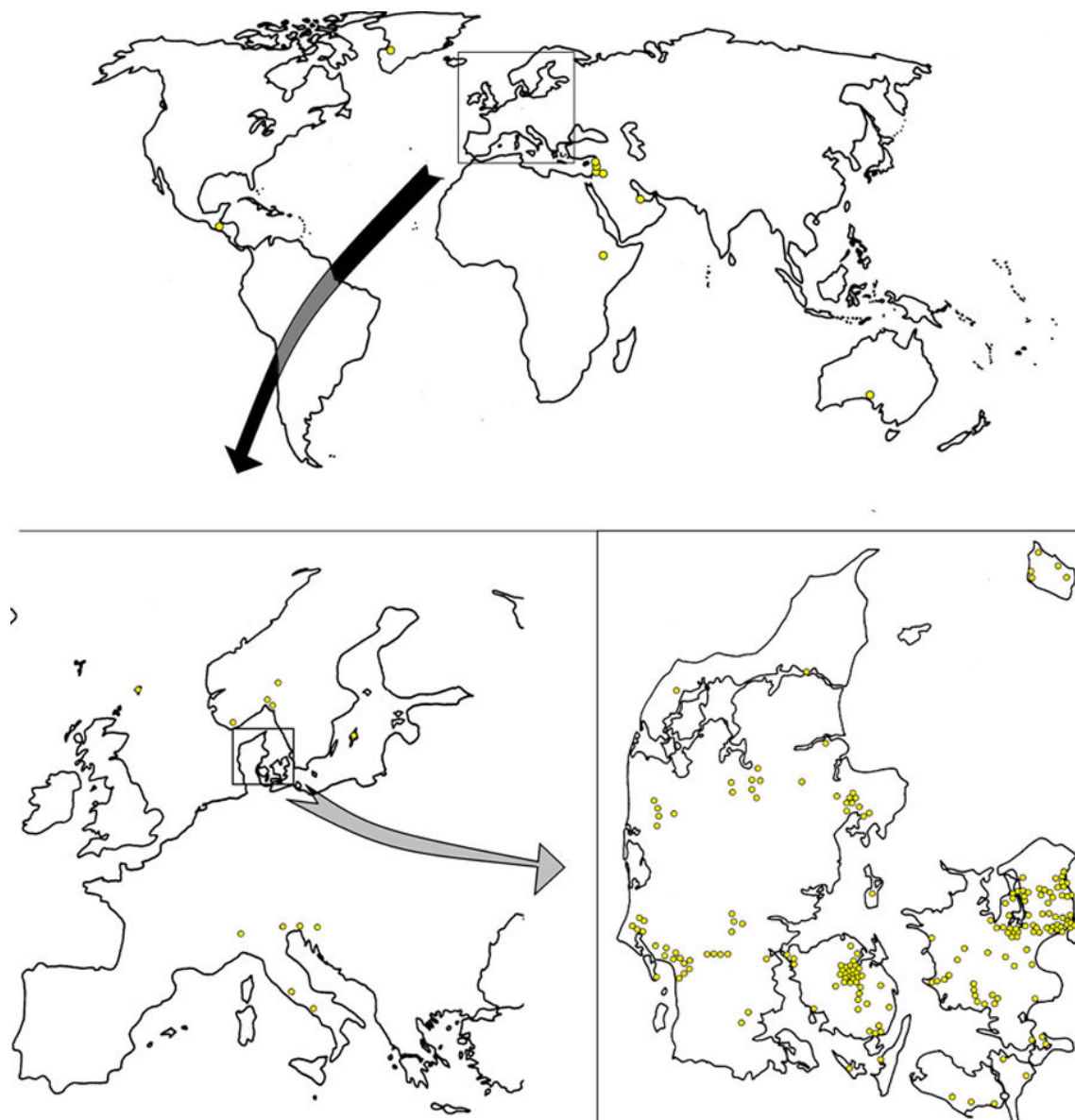
som havde gravet på en plads med 36 brønde; udgravningsrapporten, med foto, ligger på Viborg Museums hjemmeside (Klingenberg & Terkildsen 2012), og via smartphone kunne vi sammenligne allerede i frokostpausen.

Begge eksempler illustrerer arkæologiens "usynlige universitet". Der er masser af erfaring i skurvognen (figur 1), og selv når vi står isoleret i felten, er vi altid i tænkt dialog med kolleger andre steder (jævnfør Latour 1999). Det er ikke nok at finde en ovn: vi skal også kunne udgrave den på en måde, der både er sammen-lignelig med de tidligere, og giver endnu mere information. Derfor bekymrer det mig, at Kulturstyrelsens konsulenter (Kaldal *et al.* 2012: 21) mener, at vi allerede efter prøvegravningerne skal kunne redegøre for alle forventede resultater. Hvis vi kun prøvegraver 20 % af et areal, kan vi hverken forudsige eller udnytte gravningens potentiale optimalt.

Skurvognens mesterlære er ikke perfekt. Erfaringen når sjældent videre, og de uformelle netværk er formet af tilfældigheder. Her minder netværket ubehageligt om en "old boys' club", hvor gamle uvaner bliver en del af fagets norm: i Storbritanniens feltarkæologi, hvor afstanden fra administration til udgravere er endnu større end i Danmark, beskriver Paul Everill (2010: 113) en institutionaliseret kultur af druk, stoffer og misogyni.

Arkæologi for hvem?

For nyligt foreslog Beck & Lützau Pedersen, at vi graver for "almenvellet" (2012: 14) og "samfundet som helhed" (ibid.: 15). Siemen & Poulsen-Hansen anførte tilsvarende, at "Alle har ret til en fed historie" (2012: 23).

Figur 1: Så megen erfaring er der i en fuld skurvogn: "Hvor har vi gravet?". Kortet er udarbejdet i samarbejde med alle arkæologer og arkæologistuderende på HØM 501 Langhaven.

Kulturstyrelsens ambitioner synes mere begrænsede, når "museerne og Kulturstyrelsen" skal kunne "vise, at der kan opprioriteres og nedprioriteres, men også helt bortprioriteres en udgravning" når "bl.a. medier, politikere og bygherrer" stiller kritiske spørgsmål om finansiering af feltarkæologien. Implikationen er, at arkæologien hovedsagligt står til regnskab for "medier, politikere og bygherrer" – ikke for almenvellet eller samfundet som helhed.

I den forbindelse mener Kulturstyrelsen, at "'Fund og Fortidsminder' er en guld-grube for videndeling" så "vi må alle glæde os over, at 'Fund og Fortidsminder' holder styr på de mange data og snart også på udgravningsrapporterne... Nu skal vi alle bruge dem!" (Kaldal et al. 2012: 19, 17). Disse "vi ... alle" er nok også begrænset til "museerne og Kulturstyrelsen". Basen er ubrugelig i feltarkæologien. Det er uheldigt, for på udgravningerne møder feltarkæologer en

offentlighed, der ikke har været rundt om Kulturstyrelsen først: bygherrer og lokale beboere går ofte til udgravningen efter information, og skoleklasser og journalister foretrækker tydeligt at besøge den praktiske arbejdsplads, frem for den administrative. En ensidig satsning på Fund og Fortidsminder (F&F) er ikke til gavn for feltarkæologer, almindelige borgere, eller samfundet som helhed.

Fejl og fortælsler

Rygtet vil vide, at F&F eksisterer på to niveauer: de fastansatte museumsinspektører får et personligt logon, som tillader adgang til mere information. Hvis dette bedre F&F eksisterer, er det ikke noget, der omtales på hjemmesiden. Derfor kan jeg ikke vurdere dette påståede, hemmelige F&F. Jeg kan til gengæld vurdere det offentlige F&F: det er ubrugeligt for alle, både løstansatte, vore kolleger i udlandet samt broderparten af den danske befolkning.

Det første problem er basens opbygning: søgekategorierne er excentriske, med for eksempel kogestengruber under "beboelse", og periodeinddelingen er upræcis, uden eksempelvis underinddeling af stenalderen. Geografisk er alt udelukkende registreret efter den nye kommunalstruktur, selvom alle arkiver bruger de gamle sognegrænser. Det betyder, at brugere ikke kan finde den relevante udgravningsrapport i lokalmuseets arkiv.

Det andet problem er basens indhold. Den omfatter for eksempel fire "ovnanlæg (uspecificeret)" fra bronzealder og 33 fra jernalder. Hyrdehøjovnen, udgravet i år 2000 og velpubliceret på papir (Ingvardson 2005), optræder ikke. Basen er dermed ikke tilfredsstillende opdateret. De 37 ovne ledsages i øvrigt af i alt to litteraturhenvisninger, til oversigtsværker, selvom der eksisterer en skelsættende artikel om oldtidsovne, med gode illustrationer, et udførligt katalog og klare dateringer. Basen rummer dermed ikke tilfredsstillende referencer.

Ovnene er ikke et særtilfælde. Indholdet er lige så mangelfuldt, hvis man søger på for eksempel de mesolitiske grave. Her overrasker det offentlige F&F med et kort, hvor alle stenaldergrave ligger på Fyn, Lolland, Falster og Møn. Kortet afspejler nok, at F&F kun kan kortlægge de 1.000 første nedslag. Hvis man vil kortlægge stenaldergrave i hele landet, må man

soge på det næste geografiske niveau, med separate søgninger på hver af de 98 kommuner. Det er ikke noget, jeg gør i felten, når en bygherre eller skoleklasse kommer forbi. Det offentlige F&Fs beskrivelse af Vedbæk Boldbaner lyder i øvrigt: "... Jordfæstegrav, Stenalder (dateret 250000 - 3951 f.Kr.)... Stor Boplads fra Ældre Stenalder. Undersøgt af Nationalmuseet 1944... Accessionsår: 1944 Genstandsnummer: A41666,V4/1-V4/1733... Litteratur (0)... genstandsnummer A41666,V4/1-V4/1733". Dateringen er upræcis, beskrivelsen er ubrugelig og litteraturhenvisningerne ikke-eksisterende. Er dette "en faglig videnskabelig baseret forståelse af Danmarks kulturarv" (jævnfør Kaldal et al. 2012: 22)?

Et tredje problem melder sig, når vi skal "vise, at der kan ... nedprioriteres". Mange kendte pladser trues af nedslidning, opsamling og erosion, men det offentlige F&F rummer ganske enkelt ingen information om dette. Den oplyser heller ikke, hvor meget eller lidt en lokalitet er undersøgt, ødelagt eller bevaret. Jeg er afhængig af skurvognen, fordi det F&F, jeg har adgang til, er ubrugeligt.

Demokratisk viden

Vi graver ikke kun for Kulturstyrelsen eller for vore kolleger. Vi graver for hele befolkningen. Når dansk arkæologi endnu nyder en solid, folkelig opbakning (jævnfør Kaldal et al. 2012: 17) skyldes det, at vi indtil nu har været gode til at dele vore resultater, og lytte til andre. Politisk er vi afhængige af journalisters og lokale beboeres forståelse; i dataindsamlingen har vi glæde af amatørarkæologer som i stenalderforskningen (jævnfør Erik Westerby) og metaldetektorførere i jernalder-arkæologien (jævnfør for eksempel Tissø og Sorten Muld); i fortolkningen har vi haft stor glæde af dialog med håndværkere, bønder og søfolk som velorienterede kritikere, der kan vurdere vore teorier ud fra deres egen ekspertise (jævnfør Latour 1999: 94f). Disse samarbejder giver andre grupper medejerskab i arkæologien, og gør arkæologerne klogere, men de kræver, at vi behandler befolkningen som ligeværdige.

Jeg kan ikke se, at Kulturstyrelsen støtter denne tradition. Det offentlige F&F er ganske overfladisk, og Kulturstyrelsens hjemmeside vægter oplevelsesøkonomi over borgerinddragelse. Den henvender sig til umyndiggjorte turister, hvis hovedinteresse er at

dele anekdoter. Lovstoffet er derimod skjult flere niveauer inde, og egentlig arkæologisk videnskab er stort set ikke repræsenteret.

Det kan gøres bedre

Mange fastansatte arkæologer bruger megen tid på administration. Feltarkæologerne er kommende eller nuværende specialeskrivere, kandidater, magistre, og ph.d.er. Vi kan bidrage mere til dansk arkæologisk forskning, end de fastansatte kan alene, hvis vi kan finde de relevante oplysninger. Det kræver, at vi fjerner nogle af de glaslofter, der i dag findes mellem centraladministrationen, de fastansatte og de kontraktansatte.

Det første problem er at dele viden. Kulturstyrelsen bebrejder vist nok danske arkæologer, at vi ikke holder konferencer nok (Kaldal *et al.* 2012: 20), overraskende dokumenteret med et billede fra en af de mange konferencer, vi holder (ibid.: figur 2: "Hulbælter – Cæsars liljer"). Seminaret på billedet er ikke publiceret, men jeg mistænker, at mange af deltagerne er fastansatte. Jeg har selv i 2012 fravalgt fem danske konferencer, fordi jeg ikke havde tid eller råd til at deltage, blandt dem ODMs kulturhistoriske årsmøde (tidligere Fuglsø). Andre løstansatte rapporterer samme problem. Meget kunne vindes med en beskeden støtte til rejseudgifter og kompensation til museerne for de projektansattes timeløn. Det er jo ikke dyrere at holde oplæg for 50 tilhørere, end for 15. Hvis de projektansatte får lettere ved at følge med, får vi også lettere ved at vikariere for fastansatte kolleger, der er frikøbt til forskning.

Det andet problem er publikationerne: Kulturstyrelsen ved ikke, hvor meget vi publicerer, men antyder alligevel, at det er for lidt (ibid.: 20). Her må jeg spørge, om styrelsen selv publicerer nok. Den "*håber at få mulighed for, at der via 'Fund og fortidsminder' kan trækkes data til ... ny AUD*" (ibid.: 17) men "*Oversigten vil i første omgang omfatte fundene fra en periode*" (ibid., 19). Håbet er jo lysegrønt, men lad os dog håbe på en oversigt over *alle* perioder, og gerne en der er bedre end F&F. Det gamle AUD fungerede, så lad os få det tilbage først.

Jeg må også spørge, om styrelsen gør nok for at publicere andre danske arkæologers arbejder. Kaldal *et al.* skriver: "*Hvad med mængden af ph.d.-afhandlinger?*

Brug dem!" (ibid.: 22). Min erfaring er, at det er lettere at bruge ph.d.-afhandlinger fra Sverige og Norge, ofte publiceret af Kulturstyrelsens søsterinstitutioner, end danske arbejder, der ofte kun cirkulerer som utrykte manuskripter i de ph.d.-studerendes old boys-netværk. Her kunne en offentlig styrelse med eget forlag gøre meget. Kulturstyrelsen kunne publicere en serie af monografier og konferenceberetninger. En serie med konferenceberetninger ville både dele viden og løse et andet problem: hvis der skal være forskningspotentiale på alle udgravninger (ibid.: 20), fordrer det selvfølgelig også, at museerne får adgang til flere forskningsmidler. Da bygherren kun skal betale for dokumentation, ikke for forskning, må museerne søge eksterne forskningsmidler. Det kræver en plan om endelig publikation. Det er også i dansk arkæologis interesse, at flere erfarne inspektører bliver frikøbt til at skrive lødige monografier, som supplement til de meget korte præsentationer i museernes årbøger. Det bliver lettere for museerne at arrangere, hvis de kan regne med at resultaterne kan udgives i en etableret serie. Hvis Kulturstyrelsen sørger for en sådan serie, vil den samtidigt også skabe det overblik over litteraturen, alle savner i dag.

Det sidste problem er efteruddannelse. Her står det sløjt til for de projektansatte: museerne har ikke mange penge til at efteruddanne projektansatte, og bygherrerne har ingen pligt til at betale for dette. Projektansatte i job har ingen løse timer til efteruddannelse. Når vi er nyledige har vi til gengæld ret til 6 ugers selvvalgt uddannelse. Mange feltarkæologer efterspørger bedre træning i eksempelvis budgetlægning, GIS eller MapInfo. Sæsonarbejdsløsheden er forudsigelig, og finansieringen skulle være i orden når a-kassen betaler indtil 21.000 kr. for et kursus, men ingen udbyder specialiserede 6-ugers kurser til arkæologer. Det er en oplagt opgave for Kulturstyrelse, der erklærer at "*Den fag-faglige efteruddannelse af danske arkæologer kunne bruge et løft. Og det er et af de områder, som styrelsen gerne understøtter*" (ibid.: 21).

Kulturstyrelsen kan gøre meget for at forbedre dansk arkæologi, men det kræver, at den sætter sig ind i, hvordan dansk arkæologi fungerer i dag. Det kræver nok, at den lytter til danske, gravende arkæologer, og ikke kun til konsulenter fra søsterinstitutionerne i udlandet (se ibid.: note 1: hele det internationale udvalg består af arkæologer fra Kulturstyrelsens søsterinstitutioner; ingen kommer fra gravende feltenheder).

Litteratur

- Beck, A. S. & Lützu, S. 2012
Hvorfor graver vi – eller hvem graver vi egentligt for?
Arkæologisk Forum 26.
- Everill, P. 2010
The invisible diggers: a study of British commercial archaeology.
Heritage Research Series 1, Oxbow books, Oxford.
- Ingvardson, G.T. 2005
Hyrdehøj-ovnen: keramikproduktion i yngre bronzealder.
Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 2002.
- Kaldal, D., Andersen, B. & Jørgensen, A. N. 2012
Nationale strategier – opkvalificering af de arkæologiske udgravninger.
Arkæologisk Forum 26.
- Klingenberg, M. & Terkildsen, K. F. 2012
Kærgård, Daugbjerg – En landsby med tekstilproduktion fra yngre jernalder.
Bygherrerapport nr. 63, Viborg Museum 2012,
http://viborgmuseum.dk/data/imagemanager/pdf/63_kaergaard.pdf.
- Latour, B. 1999
Pandora's hope: essays on the reality of science studies.
Harvard University Press, Cambridge MA & London.
- Siemen, P. & Poulsen-Hansen, K. 2012
Derfor graver vi – at skabe medejerskab til forhistorien.
Arkæologisk Forum 26.
- Sørensen, S. A. 2006
Hørup: a specialised workshop site from the Roman Iron Age and Early Migration Period on Sealand.
i *Journal of Danish Archaeology* 14, Nationalmuseet, København.